

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. В.В. ДОКУЧАЄВА

Кафедра маркетингу, підприємництва і організації виробництва

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор

« 21 » 11 » 20 20 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОПІ 5 «ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА»

Рівень вищої освіти	початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти
Галузь знань	05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність	051 «Економіка»
Освітньо-професійна програма	«Економіка»
Факультет	менеджменту і економіки

Робоча програма навчальної дисципліни «Планування та організація діяльності підприємства» для здобувачів галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 051 «Економіка», освітньо-професійної програми «Економіка» початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти.
«25» серпня 2020 р. 25 с.

Розробник: **Шовкун Людмила Володимирівна** – доцент кафедри маркетингу, підприємництва і організації виробництва, кандидат економічних наук.

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри маркетингу, підприємництва і організації виробництва

Протокол від «25» серпня 2020 р. № 1.

Завідувач кафедри маркетингу, підприємництва і організації виробництва
кандидат екон. наук, доцент

Т. БІЛОУСЬКО

«25» серпня 2020 р.

Схвалено навчально-методичною комісією факультету менеджменту і економіки

Протокол від «27» серпня 2020 р. № 2.

Голова навчально-методичної комісії факультету менеджменту і економіки, кандидат екон. наук, доцент

Ю. ФІЛІМОНОВ

«27» серпня 2020 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Вибіркова	
Модулів -	Спеціальність 051 «Економіка» Освітньо-професійна програма «Економіка»	Рік підготовки:	
Змістових модулів - 5		1-й	1-й
		Семестр	
Загальна кількість годин - 150		1-й	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 для самостійної роботи студента – 6	Освітній рівень: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти	Лекції	
		16 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	8 год.
		Самостійна робота	
		118 год.	134 год.
		Вид контролю: Екзамен	

2. Мета і завдання вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Планування та організація діяльності підприємства» є обґрунтування шляхів організаційно-господарського зміцнення сільськогосподарських підприємств, узагальнення нових явищ у плануванні та організації виробництва, пошук шляхів найбільш ефективного використання землі, трудових і матеріально-технічних ресурсів.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Планування та організація діяльності підприємства» є:

- аналіз та оцінка тенденцій розвитку та обґрунтування прогресивних форм організації виробництва у сільськогосподарських підприємствах;
- удосконалення форм і методів планування;
- розробка науково-обґрунтованих систем ведення господарства у різних природно-економічних умовах;
- обґрунтування раціональних форм організації трудових процесів у галузях;
- обґрунтування форм спеціалізації і поєднання галузей, кооперування та інтеграції виробництва, раціональних розмірів підприємств та їх первин-

них виробничих підрозділів;

- обґрунтування шляхів удосконалення організаційно-економічних взаємовідносин у межах сільськогосподарських підприємств, а також з іншими підприємствами та організаціями;
- обґрунтування напрямів ефективного використання основних факторів виробництва – землі, робочої сили і матеріально-технічних засобів;
- розробка науково-обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення організаційної побудови виробництва, розвитку галузей рослинництва і тваринництва, допоміжних, обслуговуючих і підсобних промислових виробництв;
- удосконалення форм і методів внутрішньогосподарського розрахунку.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі повинні:

знати:

- теоретичні основи планування та організації сільськогосподарського виробництва;
- види планів, їх переваги, недоліки, сфери застосування;
- організацію комплексної підготовки виробництва та процес організаційного проектування та раціоналізації виробничих систем;
- систему планових норм і нормативів;
- організацію трудових процесів та нормування праці;
- методи планування виробничої програми сільськогосподарського підприємства та засоби її оптимізації;
- методику розрахунку вартісних показників обсягів виробництва і реалізації продукції;
- організацію діяльності первинних виробничих підрозділів в основних, допоміжних і підсобних галузях господарства;
- методику розрахунку витрат праці і чисельності основних і допоміжних працівників;

- систему показників оцінювання рівня ефективності використання матеріально-технічних та енергетичних ресурсів;
- систему планування та організацію роботи персоналу та оплати його праці.

вміти:

- ✓ розробляти системи планування у сільськогосподарському підприємстві з урахуванням конкретної виробничої ситуації;
- ✓ визначати потребу та витрати на кожний вид матеріально-технічних та енергетичних ресурсів;
- ✓ впроваджувати заходи, спрямовані на гармонійне поєднання типів і методів планування та організації сільськогосподарського виробництва з метою забезпечення оптимізації виробничих процесів, ефективного використання їх основних елементів та досягнення високих виробничих та економічних показників у діяльності підприємства;
- ✓ обґрунтовувати організаційні заходи із забезпечення зростання продуктивності праці шляхом дотримання рекомендацій з її планування, організації, високої якості виробленої продукції та її конкурентоспроможності.

Перелік компетентностей:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі у сфері економіки суб'єктів господарювання або у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів сучасної економічної науки і характеризується певною невизначеністю умов і необхідністю врахування комплексу вимог здійснення професійної та навчальної діяльності.

Програмні компетентності:

загальні компетентності:

ЗК 3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації, у тому числі в глобальних комп'ютерних мережах.

ЗК 7. Здатність працювати в команді та генерувати нові ідеї.

ЗК 8. Знання та розуміння предмета та характеру професійної діяльності, природи економічних законів та здатність діяти на їх основі.

спеціальні компетентності:

СК 1. Здатність використовувати математичний інструментарій для дослідження соціально-економічних процесів, розв'язання прикладних завдань у сфері економіки підприємства.

СК 2. Здатність розробляти стратегії, плани діяльності та ресурсного забезпечення підприємства в цілому та його окремих підрозділів;

СК 3. Здатність обґрунтовувати економічні рішення на основі розуміння рівня фактичного та потенційно можливого технологічного розвитку галузі та його вплив на діяльність підприємства;

СК 6. Здатність виконувати економічні розрахунки для ефективного здійснення господарської діяльності на рівні виробничих підрозділів підприємства.

СК 9. Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення.

СК 10. Здатність до розуміння організаційно-економічного механізму створення, функціонування та управління підприємством.

Програмні результати навчання:

ПРН 6. Виконувати професійні функції з урахуванням вимог трудової дисципліни, вміти планувати та управляти часом.

ПРН 12. Ідентифікувати джерела та розуміти методику визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники.

ПРН 13. Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати фактичні та планові показники їх діяльності з використанням математичного інструментарію.

ПРН 14. Виконувати міждисциплінарний аналіз соціально-економічних явищ і проблем в одній або декількох професійних сферах.

ПРП 18. Демонструвати вміння використовувати методи і засоби розробки, економічного обґрунтування, прийняття і реалізації управлінських рішень.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна «Планування та організація діяльності підприємства» базується на знаннях таких дисциплін, як «Політ-економія», «Мікроекономіка», «Економіка підприємства», «Економіка та нормування праці» та одночасно може вивчатися з такими дисциплінами, як «Менеджмент», «Маркетинг». У процесі свого розвитку вони доповнюють і збагачують одна одну новими теоретичними і прикладними положеннями з питань розвитку сільськогосподарського виробництва у сучасних умовах розвитку продуктивних сил і виробничих відносин в агропромисловому комплексі України.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Наукові основи планування та організації виробництва у сільськогосподарських підприємствах

Тема 1. Предмет, завдання і методи дисципліни.

Тема 2. Внутрішньогосподарське планування у сільськогосподарському підприємстві.

Змістовий модуль 2

Основи раціонального планування та організації виробництва у сільськогосподарських підприємствах

Тема 1. Система ведення господарства.

Тема 2. Спеціалізація і поєднання галузей у сільськогосподарських підприємствах.

Тема 3. Концентрація виробництва, розміри сільськогосподарських підприємств та їх виробничих підрозділів.

Змістовий модуль 3

Виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств та організація його ефективного використання

Тема 1. Планування та організація ефективного використання засобів виробництва у сільськогосподарських підприємствах.

Тема 2. Організація оплати праці і матеріального стимулювання у сільськогосподарських підприємствах.

Змістовий модуль 4

Планування та організація галузей тваринництва

Тема 1. Планування та організація галузей тваринництва.

Тема 2. Планування та організація молочного скотарства.

Тема 3. Планування та організація свинарства.

Тема 4. Планування та організація птахівництва.

Змістовий модуль 5

Планування та організація галузей рослинництва

Тема 1. Планування та організація галузей рослинництва.

Тема 2. Планування та організація виробничих процесів у рільництві.

Тема 3. Планування та організація кормовиробництва.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб.	інд.	с.р.	л		п	лаб.	інд.	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1 Наукові основи планування та організації виробництва у сільськогосподарських підприємствах												
Тема 1. Предмет, завдання і методи дисципліни	11	1	1			9	5	0,5	0,5			4
Тема 2. Внутрішньогосподарське планування у сільськогосподарському підприємстві	10	1	1			8	6	0,5	0,5			5
Разом за змістовим модулем 1	21	2	2			17	11	1	1			9
Змістовий модуль 2. Основи раціонального планування та організації виробництва у сільськогосподарських підприємствах												
Тема 1. Система ведення господарства	11	1	1			9	8	0,5	0,5			7
Тема 2. Спеціалізація і поєднання галузей у сільськогосподарських підприємствах	13	2	2			9	8	0,5	0,5			7
Тема 3. Концентрація виробництва, розміри	13	2	2			9	8	0,5	0,5			7

сільськогосподарських підприємств та їх виробничих підрозділів												
Разом за змістовим модулем 2	37	5	5			27	24	1,5	1,5			21
Змістовий модуль 3. Виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств та організація його ефективного використання												
Тема 1. Планування та організація ефективного використання засобів виробництва у сільськогосподарських підприємствах	11	1	1			9	9	1	1			7
Тема 2. Організація оплати праці і матеріального стимулювання у сільськогосподарських підприємствах	11	1	1			9	9	1	1			7
Разом за змістовим модулем 3	22	2	2			18	18	2	2			14
Змістовий модуль 4. Планування та організація галузей тваринництва												
Тема 1. Планування та організація галузей тваринництва	10	1	1			8	13	0,5	0,5			12
Тема 2. Планування та організація молочного скотарства	10	1	1			8	13	0,5	0,5			12
Тема 3. Планування та організація свинарства	10	1	1			8	13	0,5	0,5			12
Тема 4. Планування та організація птахівництва	10	1	1			8	15	0,5	0,5			14
Разом за змістовим модулем 4	40	4	4			32	54	2	2			50
Змістовий модуль 5. Планування та організація галузей рослинництва.												
Тема 1. Планування та організація галузей рослинництва	10	1	1			8	13	0,5	0,5			12
Тема 2. Планування та організація виробничих процесів у рільництві	10	1	1			8	15	0,5	0,5			14
Тема 3. Планування та організація кормовиробництва	10	1	1			8	15	0,5	0,5			14
Разом за змістовим модулем 5	30	3	3			24	43	1,5	1,5			40
Усього годин	150	16	16			118	150	8	8			134

5. Теми семінарських занять

Семінарське заняття – вид навчального заняття, на якому науково-педагогічний працівник організовує розгляд теоретичних питань та дискусію з попередньо визначених проблем. Семінарські заняття проводяться в аудиторіях або навчальних кабінетах з однією академічною групою. На семінарському занятті науково-педагогічний працівник оцінює підготовлені здобувачами доповіді, тези, ін-

дивідуально виконані завдання (реферати, схеми, таблиці тощо), їх виступи, активність у дискусії, вміння формулювати та відстоювати свою позицію тощо.

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Місце сільського господарства у системі народногосподарського комплексу України	0,5
2.	Історичні особливості формування вітчизняного аграрного потенціалу	0,5
3.	Проблеми реалізації аграрного потенціалу в умовах становлення ринкових відносин в АПК.	0,25
4.	Особливості сільського господарства як сфери матеріального виробництва	0,25
5.	Об'єктивні передумови реформування сільського господарства України за доби державної незалежності	0,25
6.	Особливості адаптації сільського господарства до ринкового механізму господарювання.	0,25
7.	Організаційні форми виробників сільськогосподарської продукції за доби соціалістичної системи господарювання	0,5
8.	Організаційно-економічні основи соціалістичних сільськогосподарських підприємств	0,5
9.	Особливості організаційної структури агропромислових підприємств і агрофірм	0,5
10.	Етапи реорганізації організаційно-правових форм господарювання у процесі аграрної реформи.	0,5
11.	Роздержавлення землі і майна колективних і державних сільськогосподарських підприємств	0,5
12.	Нормативно-правова база аграрної реформи в Україні	0,5
13.	Особливості організації та функціонування фермерських господарств в Україні	0,5
14.	Проблеми розвитку фермерства у сучасних умовах господарювання	0,5
15.	Приватизація землі і майна колективних сільськогосподарських підприємств	0,5
16.	Особливості механізмів паювання землі і майна	0,5
17.	Форми реалізації прав приватної власності на земельні і майнові паї	0,5
18.	Реорганізація сільськогосподарських підприємств	0,5
19.	Відміни злиття і приєднання сільськогосподарських підприємств	0,5
20.	Особливості переходу зобов'язань при поділі і виділенні	0,5
21.	Переваги і недоліки змін кількісного складу сільськогосподарських підприємств, що створюються у процесі реорганізації	0,5
22.	Суб'єкти підприємницької діяльності у сільському господарстві	0,5

	Україні.	
23.	Основні принципи підприємництва	0,25
24.	Організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств	0,25
25.	Приватне (приватно-орендне) підприємство	0,25
26.	Основні передумови організації приватних (приватно-орендних) підприємств у сільському господарстві	0,25
27.	Господарські товариства	0,25
28.	Установчі документи господарських товариств	0,25
29.	Види акціонерних товариств та особливості їх організації	0,25
30.	Проблеми формування акціонерної форми власності у сільському господарстві	0,25
31.	Товариство з обмеженою відповідальністю	0,25
32.	Товариство з додатковою відповідальністю	0,25
33.	Повне товариство	0,25
34.	Командитне товариство	0,25
35.	Виробничий сільськогосподарський кооператив	0,25
36.	Основні види обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів	0,25
37.	Переваги і недоліки кооперативної форми організації сільськогосподарського виробництва	0,25
38.	Нормативно-правова база організації фермерських господарств	0,25
39.	Земля і майно фермерських господарств	0,25
40.	Права та обов'язки фермерських господарств	0,25
41.	Договірні об'єднання підприємств	0,25
42.	Статутні об'єднання підприємств	0,25
43.	Особливості планування за різних суспільно-економічних формацій.	0,5
44.	Шляхи збільшення виробництва конкурентоспроможної продукції рослинництва	0,25
45.	Шляхи збільшення виробництва конкурентоспроможної продукції тваринництва	0,25
	Разом	16

6. Теми практичних занять

Практичне заняття – вид навчального заняття, на якому здобувачі під керівництвом викладача закріплюють теоретичні положення навчальної дисципліни і набувають вмінь та навичок їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання визначених завдань. Практичне заняття проводиться в аудиторіях або навчальних кабінетах. Викладач, якому доручено проведення практичних за-

нять, за узгодженням з лектором цієї навчальної дисципліни розробляє методичне забезпечення та завдання для виявлення ступеня сформованості необхідних умінь тощо. Практичне заняття включає постановку загальної проблеми (завдання) науково-педагогічним працівником та її обговорення за участю здобувачів, розв'язання завдань з їх обговоренням, розв'язання контрольних завдань, проведення контролю знань, вмінь та навичок, їх перевірку та оцінювання.

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Обсяги виробництва товарної продукції сільськогосподарського підприємства. Баланс земельних угідь та їх використання	1
2.	Відтворення стада і планова продуктивність тварин і птиці. Рух поголів'я худоби у плановому році (загальні основи)	1
3.	Потреба у кормах від урожаю планового року до урожаю майбутнього року. Потреба у кормах та підстилці на плановий рік	1
4.	Методика складання технологічних карт вирощування і збирання сільськогосподарських культур	1
5.	Програмування ресурсної урожайності сільськогосподарських культур. Розрахунок посівних площ під кормові культури на плановий рік	0,5
6.	Складання виробничої програми по рослинництву	1
7.	Виробнича програма відносно плодово-ягідних та інших багаторічних насаджень	1
8.	План забезпечення кормами у період літнього утримання тварин (зелений конвеєр)	0,5
9.	Потреба і вартість насіння для посіву культур під урожай планового та наступного року	0,5
10.	План використання добрив та розрахунок їх вартості	1
11.	План придбання та використання пестицидів для боротьби з шкідниками та хворобами рослин і бур'янами	0,5
12.	Розрахунок чисельності і фонду оплати праці керівників, спеціалістів і службовців	1
13.	Розрахунок чисельності і фонду оплати праці працівників рослинництва і тваринництва	1
14.	Розрахунок потреби у тракторах і самохідних комбайнах. Сезонний виробіток тракторів та орієнтовна потреба в основному паливі	0,5
15.	Розрахунок амортизаційних відрахувань та витрат на технічне обслуговування і ремонти тракторів, самохідних комбайнів і робочих машин	0,5
16.	Виробництво і собівартість продукції рослинництва	1

17.	Загальновиробничі витрати. Розподіл загальновиробничих витрат. Затрати незавершеного виробництва у рослинництві	1
18.	Продукція вирощування худоби і птиці у живій масі. Калькуляція собівартості живої маси і м'яса худоби і птиці	1
19.	Розрахунок середньої вартості кормів в плановому році. Розрахунок затрат на корми у плановому році по групах тварин	0,5
20.	Собівартість продукції тваринництва	0,5
Разом		16

7. Теми лабораторних занять

Лабораторне заняття – вид навчального заняття, на якому здобувач під керівництвом науково-педагогічного працівника проводить реальні або імітаційні експерименти чи дослідження з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень, набуває практичних навичок роботи з лабораторним обладнанням, оснащенням, обчислювальною технікою, вимірювальною апаратурою, оволодіває методиками експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі та методиками обробки отриманих результатів. Лабораторні заняття проводяться у спеціально оснащених навчальних лабораторіях з використанням обладнання, пристосованого до умов освітнього процесу (лабораторних макетів, установок та ін.). Лабораторні заняття можуть проводитися також в умовах реального професійного середовища (на підприємстві, у наукових (навчальних) лабораторіях тощо). Лабораторні заняття забезпечуються відповідними методичними матеріалами. Для проведення лабораторних занять академічна група поділяється на підгрупи.

Лабораторне заняття включає проведення контролю підготовленості здобувачів до виконання конкретної лабораторної роботи, виконання власне лабораторних досліджень, оформлення індивідуального звіту про виконану роботу та його захист перед науково-педагогічним працівником. Виконання лабораторної роботи оцінюється науково-педагогічним працівником.

№ з/п	Т е м а	Кількість годин
1.	–	–

8. Самостійна робота

Необхідним елементом успішного засвоєння навчального матеріалу дисципліни є самостійна робота здобувачів з вітчизняною та закордонною спеціальною економічною літературою, нормативно-правовими актами, статистичними матеріалами різних рівнів управління.

Основні види самостійної роботи, що пропонуються здобувачам:

1. Вивчення лекційного матеріалу.
2. Робота з опрацювання та вивчення рекомендованої літератури.
3. Вивчення основних термінів та понять за темами дисципліни.
4. Підготовка до семінарських занять, дискусій, роботи в малих групах, тестування.

Контрольна перевірка кожним здобувачем особистих знань здійснюється за питаннями для самоконтролю.

При заочній формі навчання технологія ведення самостійної роботи здобувачів аналогічна денній.

Самостійна робота здобувачів під час лекцій

Конспектування лекцій та опрацювання конспекту лекцій у позаурочний час шляхом порівняння записів з відповідним розділом підручника (навчального посібника), який здобувач вивчав. Після цього внести доповнення до конспекту лекцій, уточнити деякі положення і продумати (розповісти собі) весь текст лекції.

№ з/п	Т е м а	Кількість годин
1.	Предмет, завдання і методи дисципліни	8
2.	Внутрішньогосподарське планування у сільськогосподарському підприємстві	8
3.	Система ведення господарства	8
4.	Спеціалізація і поєднання галузей у сільськогосподарських підприємствах	7
5.	Концентрація виробництва, розміри сільськогосподарських підприємств та їх виробничих підрозділів	7
6.	Планування та організація ефективного використання засобів виробництва у сільськогосподарських підприємствах	8
7.	Організація оплати праці і матеріального стимулювання у сільськогосподарських підприємствах	9
8.	Планування та організація галузей тваринництва	9
9.	Планування та організація молочного скотарства	9
10.	Планування та організація свинарства	9
11.	Планування та організація птахівництва	9
12.	Планування та організація галузей рослинництва	9
13.	Планування та організація виробничих процесів у рільництві	9
14.	Планування та організація кормовиробництва	9
	Разом	118

9. Індивідуальні завдання

Виконання і захист **індивідуального завдання** здійснюється у формі консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Індивідуально-консультативна робота за теоретичною частиною дисципліни проводиться у формі:

1. Індивідуальних консультацій (запитання – відповідь стосовно проблемних питань теоретичного матеріалу дисципліни);
2. Групових консультацій (розгляд типових прикладів, практики впровадження та використання нових методів та методик у виробничу практику).

Індивідуально-консультативна робота за практичною частиною дисципліни проводиться у вигляді:

1. Індивідуальних консультацій (розгляд практичних завдань стосовно яких виникли запитання);
2. Групових консультацій (розгляд практичних ситуацій, рольових ігор, які потребують колективного обговорення).

Індивідуально-консультативна робота для комплексної оцінки засвоєння програмного матеріалу проводиться у вигляді:

1. Індивідуального захисту індивідуальних завдань;
2. Підготовки рефератів для виступу на науковому семінарі;
3. Підготовки рефератів для виступу на науковій конференції.

Теми індивідуальних завдань

1. Провести аналіз динаміки результатів господарської діяльності сільськогосподарського підприємства за останні 3-5 років: посівні площі, валові збори та урожайність основних сільськогосподарських культур; валове і товарне виробництво продукції тваринництва; собівартість 1 ц основної і побічної продукції рослинництва і тваринництва; витрати праці на 1 ц основної і побічної продукції; виробництво валової продукції у постійних цінах 2010 р. на 100 га сільськогосподарських угідь (ефективність використання землі); виробництво валової продукції у постійних цінах 2010 р. на одного середньорічного працівника (продуктивність праці); виручка від реалізації продукції; прибуток (збиток); окупність витрат; рівень рентабельності (збитковості) та ін.

2. Обґрунтувати структуру посівних площ сільськогосподарських культур і систему ведення господарства.

3. Визначити планову урожайність за рахунок природної родючості ґрунту, внесення органічних і мінеральних добрив. Запроектувати системи удобрення і захисту посівів сільськогосподарських культур від бур'янів, хвороб і шкідників.

4. Визначити планові обсяги виробництва валової продукції: валові збори основної і побічної продукції; вартість продукції у постійних цінах 2010 р.; вихід

основної і побічної продукції у зернових одиницях. Розрахувати виробництво валової продукції у постійних цінах 2010 р. на одиницю земельної площі (ефективність використання землі).

5. Скласти технологічні карти вирощування сільськогосподарських культур усіх сільськогосподарських культур, що планується вирощувати у господарстві.

6. Розрахувати загальний фонд оплати праці при вирощуванні сільськогосподарських культур та виробництві продукції тваринництва за однією з систем оплати.

7. Розрахувати нормативи витрат матеріально-технічних ресурсів (органічні та мінеральні добрива, хімічні засоби захисту рослин, паливно-мастильні матеріали тощо) на вирощування сільськогосподарських культур сівозміни у розрахунку на 1 га посівної площі.

8. Розрахувати виробничу і комерційну собівартість основних видів продукції рослинництва і тваринництва. Визначити показники прибутку (збитку), рентабельності (збитковості), окупності витрат за окремим видами продукції і галузями у цілому.

9. Визначити чисельність постійних працівників для виконання запланованих робіт по сільськогосподарському підприємству. Обґрунтувати необхідність залучення до технологічного процесу сезонних робітників.

10. Визначити обсяг механізованих робіт для виконання запланованих агротехнічних заходів.

11. Визначити потребу сільськогосподарського підприємства у тракторах, самохідних комбайнах, робочих сільськогосподарських машинах. Розрахувати показники фондо- та енергозабезпеченості, фондо- та енергоозброєності.

12. Розрахувати витрати енергії засобами механізації при впровадженні прогресивних технологій вирощування сільськогосподарських культур. Визначити норматив витрат енергії засобами механізації у розрахунку на 1 га.

13. Визначити вміст енергії в урожаї основної і побічної продукції у проектних розрахунках.

14. Визначити енергетичну ефективність проектної технології вирощування овочевої культури. Розрахувати коефіцієнт енергетичної ефективності.

15. Провести остаточний аналіз економічної та енергетичної ефективності вирощування сільськогосподарських культур в овочевій сівозміні окремо по кожній культурі та в цілому по сівозміні: прямі матеріальні витрати; виручка від реалізації; прибуток (збиток); рівень рентабельності (збитковості); витрати енергії у технологічному процесі; вміст енергії в основній і побічній продукції; коефіцієнти енергетичної ефективності.

16. Підготовка рефератів для виступу на науковій конференції.

10. Методи навчання

У ході вивчення дисципліни «Планування та організація виробництва на підприємствах АПК» використовуються такі **методи навчання**:

1. Група методів за джерелом інформації і сприйняття навчальної інформації

ції – **словесні** (лекція, бесіда, розповідь), **наочні** (ілюстрація, демонстрація), **практичні** (виконання конкретних прикладних розрахунків).

2. Група методів за логікою передачі і сприйняття навчального матеріалу: **індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.**

3. Група методів за ступенем самостійного мислення при засвоєнні знань – **репродуктивні, продуктивні, а саме: дослідницькі, пошукові, частково-пошукові.**

4. Група методів за ступенем управління навчальним процесом: навчання під керівництвом викладача, самостійна робота з підручниками і науковою літературою, текстами лекцій, практичних і семінарських занять; робота з комп'ютером; виконання письмових завдань; прикладні дослідження.

Лекція – логічно вивершений, науково обґрунтований і систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, ілюстрований, за необхідності, засобами наочності та демонстрацією дослідів. Лекція є однією з основних організаційних форм навчальних занять і, водночас, методів навчання.

Лекція із застосуванням ігрових методів – застосовуються методи мозкової атаки, методи конкретних ситуацій та інші, коли здобувачі самі формулюють проблему, і самі намагаються її вирішити.

Семінари – форма навчального заняття, при якій викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких здобувачі готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Семінарські заняття можуть проводитися у формі бесіди, рецензування та обговорення рефератів і доповідей, дискусій тощо.

Практичні заняття – форма навчального заняття, на якому викладач організує детальний розгляд здобувачами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання сформульованих завдань.

Індивідуальне заняття – форма навчального заняття, що проводиться з окремими здобувачами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей.

Рольові ігри – форма активізації здобувачів, за якої вони задіяні в процесі інсценізації певної виробничої ситуації у ролі безпосередніх учасників подій.

Консультація – форма навчального заняття, при якій здобувач отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування (проводяться протягом семестру – поточні та екзаменаційні консультації).

11. Методи контролю

Контроль знань, умінь і навичок здобувачів – невід'ємна складова педагогічного процесу та форма зворотного зв'язку при вивченні дисципліни «Планування та організація виробництва на підприємствах АПК». У навчальному процесі можуть використовуватися такі види контролю: поточний, періодичний (проміжний), підсумковий.

Поточний контроль – контроль рівня знань і умінь у процесі навчання, який проводиться на лекціях та практичних заняттях. Він має такі види і форми:

- опитування на засвоєння попередньої лекції (на початку чергової лекції);
- опитування під час лекції на розуміння її суті;
- контроль за засвоєнням матеріалу лекції;
- семінарські заняття;
- програмований контроль знань (картки, вирішення проблемних і ситуаційних завдань, тестування);
- співбесіда;
- модульний контроль.

Поточне оцінювання знань та умінь здобувачів здійснюється під час проведення семінарських та практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача до виконання конкретної роботи. Об'єктами поточного контролю є:

1. Активність та результативність роботи здобувача протягом семестру над вивченням програмного матеріалу дисципліни; відвідування занять;
2. Виконання індивідуального завдання;
3. Проходження проміжного контролю;
4. Виконання модульного контрольного завдання.

Оцінювання проводиться за такими критеріями:

1. Розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;
2. Ступінь засвоєння матеріалу дисципліни;
3. Ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною публікаціями з питань, що розглядаються;
4. Уміння поєднувати теорію з практикою при розгляді ситуацій, розв'язанні задач, проведення розрахунків при виконанні завдань, винесених для самостійного опрацювання та завдань, винесених на розгляд в аудиторії;
5. Логіка, структура, стиль викладу матеріалу у письмових роботах і при виступах в аудиторії. Вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки.

Максимальна оцінка ставиться за умови відповідності виконаного завдання здобувача або його усної відповіді всім п'ятьом зазначеним критеріям. Відсутність тієї чи іншої складової знижує оцінку на відповідну кількість балів.

При оцінюванні практичних завдань увага також приділяється якості, самостійності та своєчасності здачі виконаних завдань викладачу (згідно з графіком навчального процесу). Якщо якась із вимог не буде виконана, то бальна оцінка буде знижена.

Періодичний (проміжний) контроль – це контроль після вивчення розділу, теми (змістового модулю). Він може включати такі види контролю:

- контрольні роботи;
- колоквіуми;
- тестові опитування;
- контроль за формуванням практичних умінь і навичок;

- контроль за умінням вирішувати професійно-орієнтовані завдання.

Підсумковий контроль – це контроль, який здійснюється наприкінці вивчення навчальної дисципліни. Він може мати такі форми:

- ✓ семестровий контроль;
- ✓ захист індивідуального науково-дослідного завдання;
- ✓ комплексні контрольні завдання;
- ✓ семестровий іспит.

12. Розподіл балів, які отримують здобувачі

Розподіл балів, які здобувачі можуть отримати за результатами кожного виду поточного та підсумкового контролю. Навчальні досягнення здобувачів оцінюють за стобальною шкалою.

Поточне тестування та самостійна робота						
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3	
T 1	T 2	T 1	T 2	T 3	T 1	T 2
4	4	4	4	4	6	6

Поточне тестування та самостійна робота							Підсумковий екзамен	Сума
Змістовий модуль 4				Змістовий модуль 5				
T 1	T 2	T 3	T 4	T 1	T 2	T 3		
6	7	7	7	7	7	7	20	100

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для іспиту, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Петров В.М. Організація виробництва та планування діяльності на підприємствах АПК: навч. посіб. / Харк. нац. аграр. ун-т. – Харків: Майдан, 2016. – 362 с.

2. Петров В.М. Планування та організація виробництва на підприємствах АПК: методичні вказівки до практичних і семінарських занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 073 «Менеджмент» / Харк. нац. аграр. ун-т. – Харків: ХНАУ, 2018. – 58 с.

3. Петров В.М. Планування та організація виробництва на підприємствах АПК: методичні вказівки до самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 073 «Менеджмент» / Харк. нац. аграр. ун-т. – Харків: ХНАУ, 2018. – 81 с.

4. Петров В.М. Організація виробництва та планування діяльності в підприємствах АПК: бланк курсового проекту для здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 6.030601 «Менеджмент» / Харк. нац. аграр. ун-т. – Харків: ХНАУ, 2013. – 69 с.

5. Петров В.М. Планування та організація виробництва на підприємствах АПК: робочий зошит для практичних занять і самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 073 «Менеджмент» / Харк. нац. аграр. ун-т. – Харків: ХНАУ, 2018. – 69 с.

6. Петров В.М., Пономарьова М.С., Шовкун Л.В. Планування, організація та операційний менеджмент підприємств АПК: програма виробничої практики для здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 073 «Менеджмент» / Харк. нац. аграр. ун-т. – Харків: ХНАУ, 2018. – 40 с.

7. Тестові завдання.

8. Аналітично-розрахункові задачі.

14. Рекомендована література

Основна

1. Азізов С.П. Організація аграрного виробництва і бізнесу: підручник / С.П. Азізов, П.К. Канінський; за ред. проф. С.П. Азізова. Київ: Фенікс, 2006. – 790 с.

2. Азізов С.П. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах: підручник / Азізов С.П., Канінський П.К., Скупий В.М.; за ред. проф. С.П. Азізова. Київ: ННЦ ІАЕ, 2001. – 834 с.

3. Бекетова О.Н. Бизнес-план: теория и практика / О.Н. Бекетова, В.И. Найденов. – Москва: Альфа-пресс, 2004. – 624 с.

4. Березівський П.С. Організація виробництва в аграрних формуваннях: навч. посіб. / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк; за ред. П.С. Березівського. – Львів: Українські технології, 2001. – 514 с.

5. Березівський П.С. Організація виробництва в аграрних формуваннях: навч. посіб. / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк; за ред. П.С. Березівського. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 560 с.

6. Березівський П.С. Організація виробництва і підприємницької діяльності в аграрних формуваннях: навч. посіб. / Березівський П.С., Губені Ю.Е., Михалюк Н.І.; за ред. П.С. Березівського. – Львів: Українські технології, 2002. – 536 с.
7. Березівський П.С. Організація, прогнозування та планування агропромислового комплексу: навч. посіб. / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк; за ред. П.С. Березівського. – Львів: Магнолія Плюс, 2004. – 443 с.
8. Бізнес-план розвитку сільськогосподарського підприємства методичні рекомендації: навч. посіб. / В.П. Мартянов, М.Ф. Соловйов, А.В. Токар, В.Й. Шиян. – Харків: ХДАУ, 2001. – 262 с.
9. Бізнес-план розвитку сільськогосподарського підприємства: навч. посіб. / [Дробот В.І., Мартянов В.П., Соловйов М.Ф. та ін.]. – Київ: Мета, 2003. – 336 с.
10. Брюховецкий И.Н. Планирование агропромышленного комплекса: учеб. пособ. / И.Н. Брюховецкий, В.И. Мищенко; под ред. И.Н. Брюховецкого. – Київ: Выща школа, 1989. – 246 с.
11. Єрмаков О.Ю. Організація сільськогосподарського виробництва: навч.-метод. посіб. / О.Ю. Єрмаков. – [2-е вид., перероб. та доп.]. – Київ: НАУ, 2007. – 266 с.
12. Методичні вказівки по складанню бізнес-плану розвитку сільськогосподарського підприємства / Мартянов В.П., Соловйов М.Ф., Токар А.В. – Київ: МінаПК, 1999. – 232 с.
13. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві: підручник / В.М. Нелеп. – Київ: КНЕУ, 2000. – 372 с.
14. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві: підручник / В.М. Нелеп. – [2-е вид., перероб. та доп.]. – Київ: КНЕУ, 2004. – 495 с.
15. Організація і планування сільськогосподарського виробництва: навч. посіб. / [Ільчук М.М., Зрібняк Л.Я., Мельник С.І. та ін.]; за ред. М.М. Ільчука та Л.Я. Зрібняка. – Миколаїв: Іліон, 2005. – 360 с.
16. Организация производства в сельскохозяйственных предприятиях: учеб. пособ. / [Соловьёв Н.Ф., Андрусенко Г.А., Савченко В.Д. и др.]. – Харьков: ХГАУ, 1993. – 344 с.
17. Организация производства на сельскохозяйственных предприятиях: учебник / [Синюков М.И., Шакиров Ф.К., Василенко М.П. и др.]; под. ред. М.И. Синюкова. – [4-е изд., перераб. и доп.]. – Москва: Агропромиздат, 1989. – 512 с.
18. Организация производства на сельскохозяйственных предприятиях: учебник / [Яковлев Б.И., Азев С.И., Галкина Є.И. и др.]; под. ред. Б.И. Яковлева. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – Москва: Агропромиздат, 1989. – 413 с.
19. Організація сільськогосподарського виробництва: навч. посіб. / [Горлачук В.В., Березівський П.С., В'юн В.Г. та ін.]; за ред. В.В. Горлачука. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 456 с.
20. Петров В.М. Організація виробництва та планування діяльності на підприємствах АПК: навч. посіб. / В.М. Петров / Харк. нац. аграр. ун-т. – Харків: Майдан, 2016. – 362 с.
21. Попов В.М. Збірник бізнес-планів з коментарями і рекомендаціями / В.М. Попов. – Київ: КноРус, 2003. – 383 с.

22. Швайка Л.А. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. / Л.А. Швайка. – Львів: Магнолія Плюс, 2004. – 268 с.

23. Шкільов О.В. Організація виробництва і підприємницької діяльності в сільськогосподарських підприємствах: навч. посіб. / О.В. Шкільов. – Київ: Урожай, 1997. – 336 с.

24. Шкільов О.В. Організація виробництва і планування підприємницької діяльності в сільськогосподарських підприємствах: навч. посіб. / Шкільов О.В., Балан О.Д., Ткачук В.А.; за ред. О.В. Шкільова. – Київ: ННЦ ІАЕ, 2005. – 170 с.

Додаткова

25. Конституція України

26. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003, – № 18, 19-20, 21-22. – Ст.144.

27. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.

28. Про акціонерні товариства: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50-51. – Ст. 384.

29. Про господарські товариства: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.

30. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 2004. – № 49. – Ст. 527.

31. Про захист прав покупців сільськогосподарських машин: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 38. – Ст. 315.

32. Про колективні договори і угоди: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 36. – Ст. 361.

33. Про кооперацію: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 5. – Ст. 35.

34. Про лізинг: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 16. – Ст. 68.

35. Про оплату праці: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 17. – Ст. 121.

36. Про оренду землі: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 46-47. – Ст. 280.

37. Про особисте селянське господарство: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 29. – Ст. 232.

38. Про підприємництво: Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 14. – Ст. 168.

39. Про підприємства в Україні: Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 24. – Ст. 272.

40. Про селянське (фермерське) господарство: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 14. – Ст. 186.

41. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 39. – Ст. 261.

42. Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 24. – Ст. 167.
43. Про фермерське господарство: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – Ст. 363.
44. Про фінансовий лізинг: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 15. – Ст. 231.
45. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки: Указ Президента України // Урядовий кур'єр. – 1999. – № 230. – С. 1.
46. Аграрні соціально-трудові відносини: підручник / О.В. Шкільов, О.І. Здоровцов, М.Г. Лобас, С.С. Барабан. – Київ: Урожай, 1997. – 304 с.
47. Азізов С.П. Організація ефективного кормовиробництва – основа розвитку тваринництва: монографія / С.П. Азізов, Б.М. Батов; за ред. С.П. Азізова. – Київ: ІАЕ, 2002. – 194 с.
48. Амбросов В. Я. Розвиток форм господарювання на селі: кол. монографія / В.Я. Амбросов, В.Я. Месель-Веселяк. – Київ: Урожай, 1993. – 376 с.
49. Василенко М.П. Подсобные производства и промыслы в сельском хозяйстве / М.П. Василенко, Д.Я. Гладышев и др. – Москва: Россельхозиздат, 1981. – 96 с.
50. Вдосконалення спеціалізації сільськогосподарського виробництва в індустріально розвинених країнах Європи. – Київ: УДІНТІ, 1990. – 17 с.
51. Громов М.Н. Научная организация, нормирование и оплата труда на сельскохозяйственных предприятиях: учебник / М.Н. Громов. – Москва: Агропромиздат, 1991. – 383 с.
52. Гуторов А.О. Економічне обґрунтування раціональних розмірів сільськогосподарських підприємств: теорія та практика: монографія / А.О. Гуторов. – Харків: Міськдрук, 2012. – 377 с.
53. Іваненко Ф.В. Системи технологій у тваринництві: навч.-метод. посіб. / Ф.В. Іваненко. – Київ: КНЕУ, 2001. – 186 с.
54. Інтенсивна технологія виробництва свинини / [Рибалко В.П., Баньковський Б.В., Коваленко В.Ф. та ін.]; за ред. В.П. Рибалка. – Київ: Урожай, 1991. – 176 с.
55. Канінський П.К. Розвиток спеціалізації та кооперації в тваринництві зони Лісостепу: монографія / П.К. Канінський. – Київ: ІАЕ, 2003 – 446 с.
56. Коваленко Ю.С. Аграрний ринок України: організація та управління: монографія / Ю.С. Коваленко. – Київ: ІАЕ, 1998. – 108 с.
57. Коваленко Ю.С. Сільськогосподарське підприємство в ринковому середовищі: монографія / Ю.С. Коваленко. – Київ: ІАЕ УААН, 2000. – 204 с.
58. Коденская М.Е. Агропромышленные предприятия и агрофирмы в условиях перехода к рынку: кол. монографія / М.Е. Коденская, В.А. Киселёв. – Київ: УСХА, 1993. – 180 с.
59. Листопад І.І. Нормування праці на сільськогосподарських підприємствах: навч. посіб. / І.І. Листопад. – Харків: ХДАУ, 1998. – 186 с.

60. Мартьянов В.П. Організація виробництва та агробізнесу в олійнопродуктовому підкомплексі АПК: навч. посіб. / В.П. Мартьянов, В.М. Петров. – Харків: ХДАУ, 2000. – 104 с.
61. Месель-Веселяк В.Я. Реформування аграрного виробництва / Месель-Веселяк В.Я. – Київ: ІАЕ, 1999. – 272 с.
62. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України / [Зубець М.В., Ситник В.П., Круть В.О. та ін.]. – Київ: Логос, 2004. – 776 с.
63. Научная организация, нормирование и оплата труда в сельскохозяйственных предприятиях: учеб. пособ. / А.И. Здоровцов, В.Г. Глиняный, В.П. Протасов, А.В. Шкилёв; под ред. А.И. Здоровцова. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – Москва: Колос, 1984. – 320 с.
64. Научно обоснованная система земледелия Харьковской области / [Красников С.А., Гурьев Б.П., Цыбулько и др.]. – [2-е изд. перераб и доп.]. – Харьков: Облполиграфиздат, 1988. – 347 с.
65. Організаційно-економічні параметри ресурсощадних технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва / П.С. Березівський, Б.В. Більський, Я.Я. Дудаш, З.П. Березівський. – Львів: Українські технології, 2000. – 223 с.
66. Організація селянських (фермерських) господарств: кол. монографія / М.Г. Лобас, А.В. Македонський, Д.Є. Беляєв, О.В. Грищенко. – Київ: НВАТ «Агроінком», 1998. – 288 с.
67. Основи організації сільськогосподарського ринку: кол. монографія / Саблук П.Т., Карич Д.Я., Коваленко Ю.С. – Київ: ІАЕ, 1997. – 140 с.
68. Переработка плодов и овощей в хозяйствах. – Москва: Агропромиздат, 1988. – 204 с.
69. Подсобные производства и промыслы в колхозах и совхозах. – Москва: Профиздат, 1990. – 79 с.
70. Пономарёв А.Ф. Теория и практика промышленного кормопроизводства и свиноводства: монографія / А.Ф. Пономарёв; под общей ред. С.Г. Походни. – Белгород.: БелГСХА, 2003. – 616 с.
71. Промислові виробництва на селі / [Богдан І.Ф., Лазня В.В., Шепотько Л.О. та ін.]; за ред. І.Ф. Богдана. – Київ: Урожай, 1992. – 173 с.
72. Ресурсозберігаючі технології виробництва свинини: теорія і практика: навч. посіб. / О.М. Царенко, О.В. Крятов, Р.Є. Крятова, Л.В. Бандарчук; за ред. О.М. Царенка. – Суми: Університетська книга, 2004. – 269 с.
73. Розвиток форм господарювання на селі: монографія / [Месель-Веселяк В.Я., Саблук П.Т., Малік М.Й. та ін.]; за ред. П.Т. Саблука і В.Я. Месель-Веселяка. – Київ: Урожай, 1993. – 376 с.
74. Ситник В.П. Трансформація АПК України в ринкові умови: монграфія / В.П. Ситник. – Київ: ІАЕ, 2002. – 518 с.
75. Сокол А.И. Глобальный кризис села и сельского хозяйства: монография / А.И. Сокол. – Харьков: ИНЖЕК, 2005. – 232 с.
76. Справочник экономиста-аграрника / [Кононенко Н.П., Кушвид Н.Я, Саблук П.Т. и др.]; под ред. Н.П. Кононенко, Н.Я. Кушвида. – Київ: Урожай, 1991. – 520 с.

77. Технологія виробництва продукції тваринництва: підручник / [Бусенко О.Т., Столюк В.Д., Штомпель М.В. та ін.]; за ред. О.Т. Бусенка. – Київ: Аграрна освіта, 2001. – 432 с.

78. Хорунжий М.Й. Організація агропромислового комплексу: підручник / Хорунжий М.Й. – Київ: КНЕУ, 2001. – 382 с.

79. Юрчишин В. Аграрні перетворення в Україні / В. Юрчишин. – Київ: ІАЕ, 1999. – 68 с.

Інформаційні електронні ресурси

Всесвітня система сполучених комп'ютерних мереж Internet.